

Adam Jaszcz

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Polska
adjaszcz@kul.pl
ORCID: 0000-0003-2282-1523

Realizacja zasady pasterskiego wykonywania władzy przez ordynariuszy wymierzających kary za przestępstwa *contra sextum cum minore*

Implementation of the Principle of Pastoral Exercise of Power by Ordinaries Who Impose or Declare Punishments for Crimes *contra sextum cum minore*

ABSTRACT: The author deals with how the principle of pastoral exercise of power should be implemented when imposing expiatory penalties for crimes *contra sextum minore*. This is a principle recognized in canonical literature and applied to the overall power to govern. The article seeks an answer to the question of how it should be specified in the case of punishment for pedophilic crimes in the light of the amended Book VI of the CCL/83. In the first part, the problem of who, in the case of the exercise of *potestas executiva*, should be considered as the entity obliged to implement the principle of pastoral exercise of power. The second part will deal with the topic of the juridical and canonical dimension of *caritas pastoralis*, and the consequences resulting from it in the case of the now critical problem of punishment for crimes *contra sextum cum minore*. Next, the author seeks an answer to the question whether punishment, which in the past was thought to be at variance with the so-called “Church of love,” can become one of the ways to heal a community wounded by scandals.

KEYWORDS: principle of pastoral exercise of power, ordinary, punishment, crimes *contra sextum cum minore*, Book VI of the CCL/83, power of governance, executive power, pastoral charity, amendment, minors

ABSTRAKT: Autor stawia problem, w jaki sposób należy realizować zasadę pasterskiego wykonywania władzy przy wymierzaniu kar ekspijacyjnych za przestępstwa *contra sextum cum minore*. Jest to zasada rozpoznawana w literaturze kanonistycznej i odnoszona do całości władzy rządzenia. W artykule szuka się odpowiedzi na pytanie, jak powinna być ona skonkretyzowana w przypadku karania za przestępstwa pedofilskie w świetle znowelizowanej Księgi VI KPK/83. W pierwszej części podjęty zostanie problem, kogo w przypadku wykonywania *potestas executiva* należy uznać za podmiot

zobowiązany do realizacji zasady pasterskiego wykonywania władzy. Postawienie tego pytania na nowo jest spowodowane wątpliwościami związanymi z nowelizacją Księgi VI. W drugiej części zostanie podjęty temat prawnokanonicznego wymiaru *caritas pastoralis* i wynikających z tego konsekwencji w przypadku aktualnego i ważnego tematu karania za przestępstwa *contra sextum cum minore*. Następnie autor szuka odpowiedzi na pytanie, czy karanie, przeciwstawiane w przeszłości tzw. „Kościołowi miłości”, może stać się jedną z dróg do uzdrowienia wspólnoty zranionej skandalami.

SŁOWA KLUCZOWE: zasada pasterskiego wykonywania władzy, ordynariusz, kara, przestępstwa *contra sextum cum minore*, Księga VI KPK/83, władza rządzenia, władza wykonawcza, miłość pasterska, nowelizacja, małoletni

W dniu 23 maja 2021 roku papież Franciszek na mocy konstytucji apostołskiej *Pascite gregem Dei*¹ promulgował zreformowaną Księgę VI Kodeksu Prawa Kanonicznego². W konstytucji przypomniał, że odpowiedzialność za właściwe stosowanie dyscypliny karnej w Kościele należy w szczególności do pasterzy i przełożonych każdej wspólnoty³. Stwierdzenie to ma głębokie uzasadnienie doktrynalne. Rozumienie Kościoła oraz wszelkich podejmowanych w nim posług i sprawowanych urzędów opiera się na fundamencie chrystologicznym. Zdaniem św. Augustyna w obrazie Pasterz – owce pierwszy element w ścisłym znaczeniu tego słowa odnosi się jedynie do Jezusa Chrystusa. Przewodniczenia wspólnocie, strzeżenia dyscypliny czy karania przestępców nie należy traktować jako funkcji hierarchicznych, wynikających wyłącznie z konieczności organizacyjnych i porządkowych w Kościele. Przełożony – pasterz zostaje wszczepiony w Chrystusa celem pełnienia określonej misji. Jest nią ofiarna służba, gorliwe głoszenie słowa Bożego, uświęcanie ludu Bożego przez sakramenty oraz miłosne oddanie się Chrystusowi w Kościele. Powołanie do tej misji jest szczególnym darem jedyne go Pasterza, który poprzez ziemskich pasterzy ukazuje swoją miłość i troszczy się o owce aż do skończenia świata⁴. Duchowy pożytek owiec stanowi więc najgłębszy sens posługi przełożonego – pasterza, także wtedy, gdy wymierza on legalnie sprawiedliwą karę.

¹ Franciscus, „Constitutio Apostolica *Pascite gregem Dei* qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur (23.05.2021),” *Acta Apostolicae Sedis* 113 (2021) 534–55 (dalej: PGD).

² „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983),” *Acta Apostolicae Sedis* 75, pars II (1983), 1–317 (dalej: KPK/83); Znowelizowana Księga VI: *Acta Apostolicae Sedis* 113 (2021), 537–55.

³ PGD 535.

⁴ Augustinus Hipponensis, *Sermo 46*, 2, 23–29 (*Patrologiae Cursus Completus: Series Latina*, ed. Jacques-Paul Migne, vol. 38 [Parisiis: Garnier, 1845], 270–95).

Kościół swej władzy karania nie uważa za najważniejszy sposób prowadzenia wiernych do zbawienia. Obok wymierzenia kary istnieje cały zasób innych środków, do których należy zaliczyć zachęty, perswazje, upomnienia ojcowskie, ustawy dyscyplinarne. Niekiedy jednak, ze względu na dobro wiernego, który dopuścił się czynu zakazanego, i dobro wspólnoty, sprawiedliwe ukaranie przestępcy jest konieczne⁵. Stanowisko ostatnich trzech papieży ukazuje, że trudno sobie wyobrazić naprawienie zgorzenia i przywrócenie sprawiedliwości bez wymierzenia sprawiedliwej kary, gdy wymagają tego okoliczności. Papież Benedykt XVI stwierdził, że „dzisiaj musimy się na nowo uczyć, że miłość do grzesznika i miłość do ofiary stoją we właściwym stosunku, gdy karze się grzesznika w możliwej i odpowiedniej formie”⁶. Z kolei papież Franciszek w konstytucji promulgującej znowelizowaną Księgę VI z bólem zauważył, że wiele szkód wyrządził w przeszłości brak zrozumienia intymnego związku, jaki istnieje między pełnieniem miłości a stosowaniem karnej dyscypliny, gdy wymagają tego okoliczności i sprawiedliwość⁷.

W ujęciu biblijnym wymierzanie kary często stawia się obok wiedzy, mądrości, miłości i życia (Prz 1,2–7; 4,11–13). Jest tak dlatego, że karcenie udzielane przez Boga to wyraz Jego miłości i pragnienia, aby życie wieczne stało się udziałem wszystkich – także błądzących (Hbr 12,6). Tym samym pojawia się przestrzeń, aby wykonywanie władzy przy wymierzaniu kar ekspiacyjnych umieścić w kontekście rozważań nad misją pasterską przełożonych. Podejście pasterskie nie może rozmywać słusznego i sprawiedliwego obowiązku nałożenia kary za poważne przestępstwo. W przeszłości zdarzało się przełożonym tłumaczyć odstępowanie od karania sprawców przestępstw *contra sextum cum minore* „względami duszpasterskimi”, na co zwrócili uwagę cytowani papieże.

Artykuł ma na celu zbadanie, w jaki sposób należy realizować zasadę pasterskiego wykonywania władzy przy wymierzaniu lub deklarowaniu kar ekspiacyjnych za przestępstwa *contra sextum cum minore*. Jest to zasada opisywana w literaturze kanonistycznej i odnoszona najczęściej do całości władzy, która ze względu na sposób aktualizacji, dzieli się na władzę święceń (*potestas ordinis*) i władzę rządzenia (*potestas regiminis seu iurisdictionis*). Pierwsza aktualizuje się przez przyjęcie sakramentu święceń, a druga, za pośrednictwem urzędu lub delegacji.

⁵ Velasio De Paolis, „Le sanzioni nella Chiesa,” in *La funzione di santificare della Chiesa – I beni temporali – Le sanzioni – I processi – Chiesa e comunità politica*, vol. 3 of *Il diritto nel mistero della Chiesa*, 2nd ed. (Roma: Libreria Editrice della Pontificia Università Lateranense, 1992), 444.

⁶ Benedykt XVI and Peter Seewald, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu: Benedykt XVI w rozmowie z Peterem Seewaldem*, trans. Piotr Napiwodzki (Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2011), 37–38.

⁷ PGD 535–36.

Dotychczasowy stan badań charakteryzuje się odejściem autorów od autorytarnego rozumienia władzy, które dominowało przed Soborem Watykańskim II⁸. Kanoniści sprzeciwiają się wszelkim tendencjom teologizującym, które redukowałyby władzę wyłącznie do wymiaru posługi⁹. O ile słowa „władza” i „posługa” nie są synonimami w sensie kanonicznym, o tyle każda władza w Kościele powinna być wykonywana zgodnie z zasadą służenia wspólnocie i pojedynczym osobom, i to właśnie stanowi treść zasady pasterskiego wykonywania władzy. Autorzy zgadzają się co do tego, że przestrzeganie norm to tylko jeden z elementów sprawowania władzy, a sama władza jest relacją eklezjalną, która powinna zostać odpowiednio ukształtowana na poziomie jej rozumienia i wykonywania¹⁰. Ciekawym kierunkiem badań zapoczątkowanym przez Eugenia Corecco wydaje się istotne dla pastoralności władzy rozumienie jej jako zasady jedności i gwarancji komunii. Wykonywanie władzy uzasadnia się nie tylko społeczną naturą człowieka, ale też tworzeniem chrześcijańskiej wspólnoty powstałej jako bosko-ludzka komunია, w której i poprzez którą realizuje się zbawienie. Specyfika stosunków międzysobowych wynikających z sakramentu chrztu i prawnokanonicznego ich umiejscowienia powinna kształtować duszpasterski wymiar władzy¹¹.

Problem badawczy postawiony w artykule dotyczy definiowania tej relacji w świetle reformy kanonicznego prawa karnego, gdy chodzi o władzę wykonawczą (*potestas exescutiva*) i gdy na jej mocy wymierzane są kary ekspiacyjne za najcięższe przestępstwa *contra sextum cum minore*¹². Temat ten nie doczekał

⁸ José A. Marques, „Función pastoral y poder en la Iglesia,” *Ius Canonicum* 15, no. 29 (2018), 159–86, <https://doi.org/10.15581/016.15.20564>; J. de la Cruz Toledano, „Estudio Del Canon 129: Los Laicos y la Potestad de Gobierno,” *Verdad y Vida* 60 (2002): 47–64.

⁹ Jesús Miñambres, „Dimensione giuridica: Il diritto nella vita della Chiesa,” in *Teoria e pratica del giornalismo religioso. Come informare sulla Chiesa cattolica: fonti, logiche, storie, personaggi*, ed. Giovanni Tridente (Roma: Edusc, 2014), 8.

¹⁰ Libero Gerosa, *Diritto ecclesiale e pastorale* (Torino: Giappichelli, 1991); Eduardo Baura de la Peña, „Pastorale e diritto nella Chiesa,” in *Vent'anni di esperienza canonica: 1983–2003* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2003), 159–80; Fernando Retamal Fuentes, „El ejercicio del poder en la Iglesia,” *Teología y Vida* 45 (2004), 318–52; Wojciech Góralski, „La dimensione salvifica e pastorale del diritto canonico,” *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 17 (2011), 247–64.

¹¹ Antonio Maria Rouco Varela and Eugenio Corecco, *Sacramento e diritto: antinomia nella chiesa?* (Milano: Jaca Book, 1971), 64.

¹² Badania nie obejmują więc sędziów, którzy działają na podstawie jurysdykcji sądowej, prawnie nabytej, w następstwie nadania urzędu (por. kan. 1421 § 1). Nie są oni przełożonymi w Kościele, chyba że chodzi o sędziów z pełną władzą rządzenia (kan. 135 § 1), czyli biskupów diecezjalnych i zrównanych z nimi przełożonych stojących na czele wspólnot wiernych (kan. 368).

się koniecznych opracowań m.in. ze względu na nowość samej reformy. Jest on ważny, ponieważ nieprawidłowe rozumienie relacji eklezjalnej w zakresie władzy karania będzie skutkowało niestosowaniem norm, co w przeszłości zdarzało się często i spowodowało wiele szkód.

Podmiot władzy w świetle Księgi VI

Pierwszym problemem, który powinien zostać rozstrzygnięty, jest pytanie: do kogo adresowana jest powyższa zasada jako podmiotu wykonującego *potestas executiva*? Chociaż odpowiedź na to pytanie może się wydawać prosta, jednak nowelizacja Księgi VI, jak i tłumaczenie nieistniejącego wcześniej kan. 1311 § 2 na język polski spowodowały pewne wątpliwości. W przywołanym przepisie ustawodawca stwierdził, że przełożony w Kościele „obowiązany jest strzec i promować dobro samej wspólnoty oraz poszczególnych wiernych przez miłość pasterską, przykład życia, radę i zachętę oraz, w razie potrzeby, także przez wymierzanie lub deklarowanie kar”, tymczasem ten sam ustawodawca, w innych przepisach kodeksowych, mówi o podmiotach władzy rządzenia, posługując się terminami: ordynariusz, ordynariusz miejsca, biskup diecezjalny (por. kan. 134 §§ 1–3; kan. 381 §§ 1–3). Zgodnie z tymi przepisami tylko ordynariusze mogą prowadzić postępowania karne i wymierzać czy deklarować kary (por. kan. 1342 § 3; kan. 1718; kan. 1717 § 1 i kan. 1720). Czy więc wymierzanie kar w myśl kan. 1311 § 2 dotyczy wszystkich przełożonych, także niebędących ordynariuszami, np. zakonnych w niekleryckich instytucjach życia konsekrowanego czy stowarzyszeniach życia apostołskiego? W przeszłości zasady te podlegały już zmianom i rozszerzeniu ich adresata¹³. Sugeruje to najnowsze polskie tłumaczenie¹⁴ analizowanego paragrafu, zaczynające się od słów: „każdy, kto

¹³ Pomimo braku kan. 1311 § 2 w KPK/83 sprzed nowelizacji norma ta jest znana w źródłach prawa i podlegała w przeszłości ewolucji, jeśli chodzi o jej adresata. Źródłem tegoż kanonu jest postanowienie Soboru Trydenckiego (sesja XIII o reformie, kan. 1), w którym adresatem normy byli biskupi (*Episcopi*). Por. Pontificium Consilium de Legum Textibus. *Schema recognitionis libri VI Codicis Iuris Canonici (Reservatum)*. Città del Vaticano: Typis Vaticanis, 2011, komentarze do kan. 1311 i kan. 1341. Postanowienie Soboru Trydenckiego przywołane przez papieską radę zostało włączone w dosłownym brzmieniu do *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 1918 (dalej: KPK/17), gdzie adresatem normy byli już nie tylko biskupi, ale też inni ordynariusze (*Episcopi aliique Ordinarii*). KPK/17, kan. 2214 § 2.

¹⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu* (Poznań: Pallottinum, 2022).

jest przełożonym w Kościele, obowiązany jest...”. Jeśli więc w przepisie, włącznie z tym, co odnosi się do wymierzania lub deklarowania kar, chodzi także o przełożonych niebędących ordynariuszami, to dlaczego nie znowelizowano innych przepisów zastrzegających władzę rządu dla ordynariuszy?

Piotr Skonieczny stwierdził, że „charakter duszpasterski komentowanego przepisu nakazuje wszystkim przełożonym w Kościele kierować się jego duchem”¹⁵. Wydaje się to rzucać wiele światła na przedstawiony problem. Wszyscy przełożeni w Kościele, także ci niebędący podmiotami władzy rządu, powinni, motywowani racjami duszpasterskimi, dążyć do wymierzenia lub deklarowania kary, jeśli wymagają tego okoliczności i sprawiedliwość. Czymś innym jest jednak dążenie do sprawiedliwego ukarania sprawcy, czymś innym samo wymierzanie kary, które zastrzeżone jest w Kościele dla przełożonych posiadających władzę rządu, co jasno wynika z obowiązujących przepisów. Obok wszystkich innych wymagań stawianych prawdziwemu prawu przez prawoznawstwo, należy podkreślić jego jasność, logiczność, a także stałość¹⁶. Zgodnie z kan. 1341 znowelizowanej Księgi VI „postępowanie sądowe lub administracyjne celem wymierzenia lub deklarowania kary”, gdy ani środkami pasterskiej troski, zwłaszcza napomnieniem braterskim, ani upomnieniem, ani naganą nie można w sposób wystarczający przywrócić naruszonej sprawiedliwości, doprowadzić do poprawy sprawcy i naprawić zgorzenie, „ma obowiązek wszcząć ordynariusz”. Ustawodawca nie użył w tym przepisie znanego z kan. 1311 § 2 sformułowania: „*qui Ecclesiae praeest*”, ale słowa „*ordinarius*”.

Jak więc rozumieć brzmienie kan. 1311 § 2 i czy wymaga ono zmiany? Czytelnik posługujący się polskim tłumaczeniem przepisu powinien porównać je z tekstem łacińskim. W tekście źródłowym ustawodawca użył słów: „*qui Ecclesiae praeest*”, tymczasem polskie tłumaczenie brzmi następująco: „każdy, kto jest przełożonym w Kościele”. Zastrzeżenie budzi użycie kwantyfikatora ogólnego „każdy”, komunikującego, że to, o czym jest mowa w zdaniu, odnosi się do osób, przedmiotów lub zjawisk danej grupy i że nie ma takich, do których by się to nie odnosiło¹⁷. Tymczasem w tekście łacińskim użyty został zaimek „*qui*” „kto”, z czego wynika, że poprawne tłumaczenie powinno brzmieć: „ten, kto jest

¹⁵ Piotr Skonieczny, „Kanon 1311 § 2 kodeksu prawa kanonicznego jako program odnowionego prawa karnego kanonicznego. Pierwsze uwagi,” *Annales Canonici* 17, no. 2 (2021), 106–7, <https://doi.org/10.15633/acan.4161>.

¹⁶ Piotr Kroczyk, „Czy system prawa kanonicznego może być wzorcem dla systemu prawnego federacji państw?,” *Prawo Kanoniczne* 59, no. 2 (2016), 75.

¹⁷ Stanisław Krajewski, „Nauczanie o kwantyfikatorach,” *Edukacja Filozoficzna*, Wydanie specjalne: Filozofii Polacy potrzebują. Księga pamiątkowa ofiarowana Witoldowi Mackiewiczowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin 2016, 107–10.

przełożonym w Kościele”¹⁸. Gdyby chodziło o każdego przełożonego, w tekście źródłowym użyto by raczej zaimka „quicumque”. Brzmienie tekstu źródłowego otwiera pole do słusznej interpretacji przepisu, że kto jest przełożonym w Kościele, obowiązany jest strzec i promować dobro samej wspólnoty oraz poszczególnych wiernych przez miłość pasterską, przykład życia, radę i zachętę, ale kto jest przełożonym w Kościele – i jednocześnie ordynariuszem – czyni to w razie potrzeby także przez wymierzanie lub deklarowanie kar. W związku z powyższym, dla większej jasności brzmienia przepisu, należało by rozważyć *de lege ferenda* zmianę brzmienia kan. 1311 § 2, wprowadzając następujący zapis: „Qui Ecclesiae praeest bonum ipsius communitatis singulorumque christifidelium tueri ac promovere debet caritate pastoralis, exemplo vitae, consilio et adhortatione, necnon ab Ordinario qui Ecclesiam praeest, si opus sit, etiam poenarum irrogatione vel declaratione...”.

Skonkretyzowanie podmiotu wymierzającego kary: „ordinario qui Ecclesiam praeest” uczyniłoby przepis jasnym i logicznym.

Należy odnieść się z uznaniem do duszpasterskiego charakteru analizowanego przepisu, w myśl którego wszyscy przełożeni w Kościele powinni chronić i popierać dobro wspólne i dobro poszczególnych wiernych. Niekiedy to zadanie wiąże się w sposób konieczny z wymierzaniem lub deklarowaniem kar zgodnie z zasadą pasterskiego wykonywania władzy. Zasada ta powinna być wykonywana w duchu służby (*in spiritu servitii*), o czym mowa w kan. 618 i kan. 619¹⁹. Karanie należy więc rozumieć nie tylko jako obowiązek, o którym przypomina się w konstytucji *Pascite gregem Dei*²⁰, ale właśnie jako służbę. Obydwa kanony, chociaż nie znajdują się w Księdze VI, wyrażają ogólne normy kanoniczne dotyczące wszystkich przełożonych w Kościele. Zgodnie z kan. 618 „władzę otrzymaną od Boga przez posługę Kościoła przełożeni powinni sprawować w duchu służby”, z kolei w myśl kan. 619 powinni być oni „przykładem w respektowaniu przepisów” oraz, gdy są ordynariuszami, „poskramiać niespokojnych” podwładnych, jeśli popełnili oni przestępstwo, poprzez wymierzanie lub deklarowanie kar.

¹⁸ Potwierdzają to obcojęzyczne tłumaczenia kan. 2 § 1311 dostępne na oficjalnej stronie Stolicy Apostolskiej: po włosku – *Chi presiede nella Chiesa*; po francusku – *Celui qui préside dans l'Église*; po angielsku – *The One Who Is at the Head of a Church*; po niemiecku – *Wem in der Kirche die Leitung zukommt*; po hiszpańsku – *Quien preside en la Iglesia*. Por. <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/06/01/0348/00750.html>.

¹⁹ Skonieczny, „Kanon 1311 § 2,” 106.

²⁰ PGD 535.

Prawnokanoniczny wymiar *caritas pastoralis*

Jeden z najważniejszych dokumentów Jana Pawła II odnoszący się do formacji kapłańskiej *Pastores dabo vobis* określa miłość pasterską jako:

wewnętrzna zasada, cnotę ożywiającą i kierującą życiem duchowym kapłana, który wzoruje się na Chrystusie Głowie i Pasterzu [...] Miłość pasterska jest przede wszystkim darem z siebie, całkowitym darem z siebie dla Kościoła, na obraz daru Chrystusa i we współdziałaniu w Nim²¹.

Może się zrodzić pytanie, dlaczego pojęcie definiowane jako „wewnętrzna zasada” oraz „cnota” znalazło się w kan. 1311 § 2, jeśli rozumie się ustawę jako autorytatywny nakaz odpowiedniego działania lub zaniechania działania, co podlega percepcji zewnętrznej? Specyfika prawa kanonicznego zakłada współistnienie elementów widzialnych i niewidzialnych, które działają równocześnie, podobnie jak w przypadku społeczności kościelnej, która harmonijnie łączy w sobie elementy widzialne i niewidzialne²². Cnoty jako stałe dyspozycje wewnętrzne uzdalniają do działania. Pozwalają osobie ludzkiej „nie tylko wypełniać dobre czyny, ale też dawać z siebie to, co najlepsze. Osoba cnotliwa wszystkimi swoimi siłami zmysłowymi i duchowymi dąży do dobra; zabiega o nie i wybiera”²³, tymczasem pośród różnych prób określenia ustawy (*lex*) wyprowadzano jej etymologiczne pochodzenie od słowa *eligere* (*ab eligendo*), ponieważ tworzenie ustawy zakłada wybór czynności sprawiedliwej i rozumnej²⁴. Należy więc odnieść *caritas pastoralis* do wykonywania ustaw kościelnych przez ordynariuszy i dostrzec jej prawnokanoniczny wymiar. Jak stwierdził Jan Paweł II w cytowanym już dokumencie, „miłość pasterska określa nasz sposób myślenia i działania, nasz sposób odnoszenia się do ludzi”²⁵, a prawo Kościoła jest potrzebne właśnie ze

²¹ Ioannis Pauli PP. II. Adhortatio apostolica postsynodalis *Pastores dabo vobis*. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031992_pastoresdabo-vobis.html. Tekst polski: Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jpii_exh_25031992_pastores-dabo-vobis.html, nr 23 (dalej: PDV).

²² Marian Żurowski, „Wprowadzenie do teologii prawa kanonicznego,” *Prawo Kanoniczne* 10 (1967), 13–14; Zenon Grocholewski, „Specyfika prawa Kościoła katolickiego. Referat wygłoszony z okazji otrzymania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dnia 7 maja 2004,” *Poznańskie Studia Teologiczne* 17 (2004), 26.

²³ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 2002), no. 1803.

²⁴ Por. Gommarus Michiels, *Normae generales iuris canonici*, vol. 1 (Parisiis; Tornaci; Romae: Desclée et Socii, 1949), 152.

²⁵ PDV, nr 23.

względu na człowieka²⁶. Prawo podmiotowe (*ius*) jest relacją pomiędzy osobą a działaniem lub zaniechaniem działania. Z tej perspektywy osoba skrzywdzona ma prawo do ukarania przestępcy, a przestępca, co zostanie wykazane poniżej, ma prawo do sprawiedliwej kary, ponieważ służy to jego dobru. Prawo przedmiotowe (*lex*) jest normą współżycia społecznego domagającą się sprawiedliwości i z tego powodu ordynariusze powinni wymierzać lub deklarować sprawiedliwe kary.

Podczas przemówienia na zakończenie watykańskiego spotkania przewodniczących episkopatów poświęconego ochronie małoletnich w Kościele w 2019 roku papież Franciszek stanowczo zaapelował o kompleksową walkę przeciwko wykorzystywaniu małoletnich w Kościele. Użył przy tym interesującej formuły: „chcę wam powiedzieć z autorytetem brata i ojca, owszem małego i grzesznego, ale który jest pasterzem Kościoła, który przewodzi w miłości”²⁷. Apel o „kompleksową walkę” należy odczytać jako jednoznaczne wezwanie do realizacji zasady pasterskiego wykonywania władzy, ze szczególnym uwzględnieniem wymierzania lub deklarowania kar ekspiacyjnych za przestępstwa *contra sextum cum minore*. W przeszłości uważano „procesy kanoniczne za anachroniczne” i „oczekiwano, że biskup będzie w stanie raczej «uzdrawiać» niż «karać»”²⁸, tymczasem „dobroczynność” [wypełnianie dobrych czynów na podstawie wewnętrznej cnoty – AJ] „domaga się [...], aby pasterze uciekali się do systemu karnego, ilekroć muszą to uczynić”²⁹.

W PDV miłość pasterska została określona jako „dar z siebie dla Kościoła jako Ciała Jezusa Chrystusa”³⁰. Opisanie *caritas pastoralis* przy użyciu obrazu

²⁶ Grochowski, „Specyfika prawa Kościoła katolickiego,” 23–25.

²⁷ Francesco. „Discorso conclusivo dell’incontro sulla protezione dei minori nella Chiesa (24.02.2019).” *L’Osservatore Romano*, 25–26 febbraio 2019, 10: „vorrei dirvelo con l’autorità di fratello e di padre, certo piccolo e peccatore, ma che è il pastore della Chiesa che presiede nella carità” (tłum. własne).

²⁸ Congregación para la Doctrina de la Fe, “Las normas del Motu Proprio ‘Sacramentorum sanctitatis tutela’ (2001): Introducción histórica,” *Communicationes* 42 (2010), 351. Problem ten dostrzegano już w latach 60. XX wieku: „[...] aktualne zapatrywanie się na problematykę prawną w Kościele opiera się na rozróżnianiu – zupełnie zresztą bezpodstawnym – między Kościołem jako społecznością prawną, a Kościołem – jak mówią – miłości. Wszelkie zło, jakie się w Kościele pojawia, płynie – zdaniem zwolenników tego poglądu – z jurydyzmu. Nie biorą oni jednak pod uwagę, że podobnie jak dusza nie może się odłączyć wcześniej od ciała jak w chwili śmierci, tak też i «Kościoła miłości», jak go oni nazywają, nie da się rozdzielić od Kościoła «prawnego», gdyż nie wolno zapominać, że z ustanowienia Bożego Kościół jest społecznością widzialną. Tym samym więc musi on korzystać z wszystkich form, instytucji i funkcji, które są niezbędne do zewnętrznego kierowania taką właśnie społecznością. Chrystus bowiem przekazał apostołom całą władzę, tak wewnętrzną jak zewnętrzną” (Żurowski, “Wprowadzenie do teologii prawa kanonicznego,” 5).

²⁹ PGD 536.

³⁰ PDV, nr 23.

zaczepniętego z Listu do Rzymian (12,4–5) należy uznać za właściwy punkt wyjścia w analizie zasady pasterskiego wykonywania władzy przy wymierzaniu lub deklarowaniu kar ekspiacyjnych za przestępstwa *contra sextum cum minore*. Prawnokanoniczna analiza Kościoła jako Ciała Chrystusa została w ciekawy sposób ukazana przez uznanych kanonistów z obszaru języka hiszpańskiego. Pedro Lombardía stwierdził, że Kościół definiuje się jako Lud Boży, którego członków łączy więzy duchowe, a nie więzy krwi. Poprzez chrzest osoba ludzka staje się częścią Ludu – Ciała Chrystusa, którego fundamentem jest „godność i wolność dzieci Bożych”. Wśród wszystkich, którzy tworzą Kościół, istnieje „autentyczna równość pod względem godności i działania, wspólna dla wszystkich wiernych w celu budowania Ciała Chrystusowego”, chociaż niektórzy z woli Chrystusa zostali ustanowieni „nauczycielami, szafarzami tajemnic i pasterzami innych”³¹. Lombardía odnosi się do kościelnej osobowości prawnej, którą wierny nabywa poprzez sakrament chrztu, stając się podmiotem praw i obowiązków w Kościele. Może ona stać się udziałem człowieka, który uprzednio posiada naturalną osobowość prawną przysługującą każdej istocie ludzkiej od momentu poczęcia. Autor widział potrzebę współodpowiedzialności wszystkich wiernych w Kościele za sprawiedliwy porządek społeczny, który uważał za nieocenione kryterium interpretacji ustawy³².

Pedro Rodríguez zwrócił uwagę, że w Kościele istnieje żywotny dynamizm Ciała Chrystusa poprzez charyzmaty, których jednak nie można oddzielać od hierarchii, i to jak twierdzi autor, z prostego powodu: charyzmat jest przejawem łaski, egzystencjalnej jedności z Chrystusem, a zjednoczenie to dokonuje się w Kościele poprzez posługę hierarchii. Te dwa czynniki przyczyniają się, każdy na swój sposób, do wzrostu Ciała³³. Obszernie odniósł się do tego obrazu Javier Hervada. Na początku swoich rozważań przeciwstawił obraz Ludu Bożego obrazowi Mistycznego Ciała Chrystusa. Pierwszy – według autora – dotyczy historycznego i zewnętrznego aspektu Kościoła, drugi odnosi się do jego wewnętrznego i niewidzialnego elementu. Zatem metafora Ludu Bożego wypukła przede wszystkim historyczny i zewnętrzny aspekt Kościoła, natomiast wewnętrzny element Kościoła, nazwany Ciałem Chrystusa, oznacza, że w Koś-

³¹ Pedro Lombardía, “Principios y técnicas del nuevo Derecho Canónico,” in *Escritos de Derecho Canónico*, vol. 3 (Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, 1974), 241; Pedro Lombardía, *Escritos de Derecho canónico y de Derecho Eclesiástico del Estado*, vol. 4 (Pamplona: Universidad de Navarra, 1991), 29, 168–69, 473; Pedro Lombardía, *Lecciones de derecho canónico* (Madrid: Tecnos, 1984), 81. Tłumaczenie własne.

³² Pedro Lombardía, *Escritos de Derecho canónico y de Derecho Eclesiástico del Estado*, vol. 5 (Pamplona: Universidad de Navarra, 1991), 177–81.

³³ Pedro Rodríguez, “Carisma e institución en la Iglesia,” *Studium* 6 (1966), 492–93.

ciele zachodzą relacje solidarności i więzy jedności. Przewodzi mu Chrystus, niewidzialna Głowa, który przez działanie uświęcające Ducha Świętego oraz Jego dary i charyzmaty, czyni wiernych uczestnikami życia Bożego i prowadzi ich do zbawienia. Hervada dostrzegł również, że element wewnętrzny wyraża „sposób bycia elementem zewnętrznym”. Kościół jest jeden, jak jedno jest ciało, lecz ci, którzy go tworzą, pełnią różne funkcje, tak jak różne są funkcje członków ciała. Istnieje więc w Kościele rozróżnienie funkcji zarówno hierarchicznych, jak i niehierarchicznych. Jak różne członki i tkanki ludzkiego ciała tworzą jedno i jedyne ciało, tak Kościół jest jednym i jedynym Ciałem Chrystusa, a nie wieloma ciałami, jednym Ludem Bożym, a nie wieloma ludami³⁴.

Ordynariusz wymierzający karę za przestępstwo *contra sextum cum minore* zgodnie z zasadą miłości pasterskiej czyni to jako „dar z siebie dla Kościoła jako Ciała Chrystusa”. Co kryje się pod tym doniosłym sformułowaniem mającym konsekwencje prawnokanoniczne? Pasterskie sprawowanie władzy musi dokonywać się w prawdziwej wolności. Prawda chrześcijańska, że człowiek spełnia się poprzez dar z siebie samego, wskazuje na znamienny paradoks wolności. Spełnienie pasterza w jego wolności polegać więc będzie, po pierwsze, na rezygnacji z arbitralnego decydowania o ukaraniu lub nieukaraniu przestępcy w społeczności, której życie regulują ustawy; po drugie, na wolnym „oddaniu” siebie, swoich aktów władzy karania, Kościołowi – Ciału Chrystusa³⁵. Paradoksalnie, obdarowaniem przestępcy nie będzie nieuzasadnione odstępianie od kary w duchu źle rozumianego miłosierdzia, ale wymierzenie lub zadeklarowanie kary. Ordynariusz wymierzający karę działa dla duchowego dobra wiernego, który dopuścił się czynu zakazanego. Nakierowuje sprawcę przestępstwa do właściwego mu celu *ad animarum salutem procurandam*³⁶.

W przeszłości ustawodawca pozostawiał ordynariuszom szeroką przestrzeń do wolnego decydowania w kwestiach wymierzania kary. Jak zauważył papież Franciszek, skutkowało to nierzadko decyzjami prowizorycznymi, sprzecznymi z dyscypliną. Zaniedbania w stosowaniu systemu karnego świadczą o tym, że ordynariusz nie spełnia swojej funkcji w sposób właściwy³⁷. Prawo do karania przysługuje Kościołowi jako *nativum ius*, ponieważ wynika ono z samej struktury Kościoła wyposażonego w organy hierarchiczne, oraz jako *proprium ius*,

³⁴ Javier Hervada, *Elementos de Derecho constitucional canónico* (Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, 1987), 46.

³⁵ Por. Andrzej Szostek, „Od samostanowienia do daru z siebie i uczestnictwa. O Karola Wojtyły/Jana Pawła II koncepcji wolności,” *Nauka* 3 (2005), 43.

³⁶ José Bernal, „Sentido y régimen jurídico de las penas expiatorias,” *Ius Canonicum* 38, no. 76 (2018), 604, <https://doi.org/10.15581/016.38.15887>.

³⁷ PGD 536.

ponieważ wchodzi w zakres władzy rządzenia³⁸. Ordynariusz rezygnuje więc z arbitralności, ponieważ bierze odpowiedzialność za przewożenie wspólnie, co niewątpliwie „wymaga [...] wysiłku, by uważnie podążać śladami Boskiego Mistrza”³⁹, także tymi pozostawionymi w normie kanonicznej.

Na fundamencie prawnokanonicznego wymiaru Kościoła jako Ciała Chrystusa, a także samej specyfiki kanonicznego prawa karnego, należy wyróżnić następujące uzasadnienia aksjologiczne gwarantowane przez zasadę pasterskiego wykonywania władzy, przy wymierzaniu lub deklarowaniu kar za przestępstwa *contra sextum cum minore*: godność i wolność osób skrzywdzonych oraz uznanie karania jako drogi do uzdrowienia Kościoła.

Godność i wolność osób skrzywdzonych

Uznanie współzależności między prawem podmiotowym jednych a obowiązkami drugich ma ogromne znaczenie dla życia społecznego. Uwidacznia się to w ewolucji, jaka dokonała się na płaszczyźnie zmiany myślenia o nadużyciach w Kościele. Prawa podmiotowe mogą wynikać z ustawy, ale mogą też pochodzić z naturalnej godności osoby ludzkiej. Lombardía zauważył, że tym, co łączy wiernych w Kościele, są więzy duchowe, dla których fundamentem jest godność i wolność każdej osoby ludzkiej. Jeśli Bóg powołał człowieka do życia na swój obraz i podobieństwo, to obdarzył go również godnością dziecka Bożego, która jest nadana i nie można jej wymazać. Tę godność posiada każdy człowiek, niezależnie od tego, kim jest oraz w jakiej kondycji i na jakim etapie rozwojowym się znajduje. Wspólnota Kościoła wyposażona w organy hierarchiczne posiada instrument w postaci prawa, aby strzec jedności i tożsamości, co oznacza m.in. ochronę godności najsłabszych członków wspólnoty oraz karanie tych, którzy tę godność pogwałcili.

Zasada pasterskiego wykonywania władzy jest regułą, która pomimo że nie jest normą prawa pozytywnego, gwarantuje uzasadnienie aksjologiczne dla prawa obowiązującego. Współcześnie zauważa się coraz odważniej, że prawo,

³⁸ John A. Renken, *The Penal Law of the Roman Catholic Church: Commentary on Canons 1311–1399 and 1717–1731 and Other Sources of Penal Law* (Ottawa: Faculty of Canon Law of Saint Paul University, 2015), 15.

³⁹ Francesco, Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio *Vos estis lux mundi* (2019), no. 106, https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-luxmundi-aggiornato.html; tekst polski: Franciszek, List apostolski „motu proprio” *Vos estis lux mundi* (2019), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-luxmundi-aggiornato.html.

a już z pewnością prawo kanoniczne, powinno być nośnikiem wartości, a nawet odzwierciedlać system wartości moralnych. Zenon Grocholewski zwrócił uwagę, że „z nauki Chrystusa o człowieku prawo kanoniczne nie tylko czerpie prawdę o wymiarze wiecznym życia ludzkiego, ale także o [...] godności człowieka, jego powołaniu i przeznaczeniu, co nietrudno dostrzec w ustawodawstwie kościelnym”. Wieloletni prefekt Kongregacji Wychowania Katolickiego podkreślił, „że ta antropologia chrześcijańska ma decydujące znaczenie praktyczne dla prawa kanonicznego, także gdy chodzi o zrozumienie sytuacji egzystencjalnej człowieka tutaj na ziemi”⁴⁰.

W powyższe rozważania wpisuje się ostatnia reforma Księgi VI KPK/83. Wskutek nowelizacji przestępstwa seksualne przeciwko małoletnim przeniesiono z rozdziału „przestępstwa przeciwko szczególnym obowiązkom” do rozdziału „przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności osoby”. W ten sposób ustawodawca daje do zrozumienia, że na pierwszym planie nie stoi duchowny łamiący swoje zobowiązania, ale właśnie osoba skrzywdzona. Problematycznym wydaje się fakt, że w KPK/83 sprzed nowelizacji za przedmiot szczególnej ochrony w przypadku przestępstw *contra sextum cum minore* uznano na sposób klerykalny obowiązek celibatu kościelnego. Uczyniono to wbrew ustawodawstwu z 1917 roku, w którym w kan. 2359 § 2 za przedmiot ochrony uznano dobre obyczaje (*boni mores*), czyli zasady uczciwego i prawego postępowania mające swoje źródło w prawie naturalnym. Krokiem we właściwym kierunku były normy o *delicta graviora*, w których powrócono do tradycyjnego określenia przedmiotu ochrony (*delicta contra mores*)⁴¹.

Człowiek jako byt osobowy – rozumny i wolny – powinien być źródłem autonomicznego działania. Jest to najgłębsza racja, że nikt nie może być krzywdzony w sferze seksualnej. Cieleśność to jeden ze sposobów istnienia i działania osoby, a ludzka płciowość powinna być zawsze rozważana w kontekście osoby, a zatem istoty wolnej, rozumnej, odpowiedzialnej i świadomej swojego działania⁴². Godność osoby ludzkiej nie jest stopniowalna, podobnie jak i sama osoba, nie zależy też od etapu rozwojowego człowieka. Jest taka sama od momentu poczęcia, przez wszystkie etapy życia płodowego, dzieciństwa, młodości i dorosłości. Ta prawda antropologiczna znalazła swoje odbicie w ustawach kościelnych chroniących małoletnich i karzących za przestępstwa przeciwko ich godności.

⁴⁰ Grocholewski, „Specyfika prawa Kościoła katolickiego,” 24.

⁴¹ Congregatio pro Doctrina Fidei, „Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de graviribus delictis (21.05.2010),” *Acta Apostolicae Sedis* 102 (2010), 419–34, art. 6 § 1.

⁴² Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, ed. Tadeusz Styczeń et al. (Lublin: TN KUL, 2019), 10–28.

Lombardia dostrzegł, że jednym z fundamentów Kościoła o wymiarze prawnokanonicznym jest „wolność dzieci Bożych”. Ustawodawca w znowelizowanej Księdze VI klasyfikuje przestępstwa *contra sextum cum minore* jako czyny zabronione przeciwko wolności osoby ludzkiej. Jest ona uznawana za podstawowe, niezbywalne i naturalne prawo człowieka. Na gruncie prawa jest ona ujmowana jako dobro osobiste w sensie fizycznym: możliwość poruszania się i swobodnego decydowania o miejscu przebywania, ale również w sensie moralnym: wolność od wszelkich niedozwolonych nacisków na wolę człowieka⁴³. Należy bezwarunkowo zadeklarować wolność małoletniego od czynów zabronionych w sferze seksualnej, uznając jego godność osobową, podmiotowość oraz prawo do intymności i szacunku. Jest to więc wolność seksualna rozpatrywana w literaturze prawniczej na gruncie podstawowych, niezbywalnych i naturalnych praw człowieka w zakresie najbardziej intymnej sfery jego życia seksualnego, wolnej od wszelkich zamachów⁴⁴.

Znowelizowana Księga VI określa przestępstwa *contra sextum cum minore* jako „przestępstwa przeciwko życiu” i tym samym, przeciwko zdrowiu. Na mocy prawa naturalnego każdemu człowiekowi – nienarodzonemu i narodzonemu – przysługuje prawo do życia. Wykorzystanie seksualne łamie te prawa i jako czyn zabroniony powinno być karane. Z prawem do życia nierozzerwalnie związane jest prawo do ochrony życia oraz prawo do zdrowia. Derek P. Farrell na podstawie swoich badań wskazał na swoiste skutki zdrowotne, które u osoby pokrzywdzonej wywołuje wykorzystanie seksualne przez duchownego. Skutki te, głównie natury psychicznej, występują dodatkowo, niezależnie od objawów zespołu stresu pourazowego. Należą do nich: sprzeczność między otrzymanym teologicznym przekazem a faktycznym doświadczeniem, trudności w życiu duchowym, zaburzenia własnej tożsamości, psychiczna niezdolność do korzystania z sakramentów oraz zmiana w podejściu do Kościoła. Nierzadko ma miejsce retraumatyzacja spowodowana kontaktem z Kościołem instytucjonalnym⁴⁵.

Podsumowując, należy stwierdzić, że zgodnie z przepisami umieszczonymi w tytule Księgi VI godność człowieka wyznacza zarazem jego autonomię w zakresie podstawowych, niezbywalnych i naturalnych praw człowieka w zakresie najbardziej intymnej sfery życia seksualnego. Owa godność jest podstawowym

⁴³ Zgromadzenie Ogólne ONZ, „Powszechna Deklaracja Praw Człowieka,” December 10, 1948, art. 29, accessed September 28, 2023, <http://libr.sejm.gov.pl/tekoi/txt/onz/1948.html>.

⁴⁴ Alice M. Miller et al., “Sexual Rights as Human Rights: A Guide to Authoritative Sources and Principles for Applying Human Rights to Sexuality and Sexual Health,” *Reproductive Health Matters* 23, no. 46 (2015), 16, <https://doi.org/10.1016/j.rhm.2015.11.007>.

⁴⁵ Derek P. Farrell, “Sexual Abuse Perpetrated by Roman Catholic Priests and Religious,” *Mental Health, Religion & Culture* 12, no. 1 (2009), 39–53, <https://doi.org/10.1080/13674670802116101>.

uzasadnieniem aksjologicznym dla ordynariuszy, którzy wymierzają lub deklarują kary zgodnie z zasadą pasterskiego sprawowania władzy. Kierując się miłością pasterską, czynią to jako „dar z siebie” dla wspólnoty powierzonej ich trosce oraz dla całego Kościoła.

Karanie przestępcy jako jedna z istotnych dróg do uzdrowienia Kościoła

W KPK/17 określono kary klasyfikowane obecnie jako ekspiacyjne jako *poenae vindicativae*, czyli odwetowe⁴⁶. Przy reformie kodeksowej uznano jednak słusznie, że pojęcie ekspiacji lepiej wyraża najważniejszy cel prawa kanonicznego: *salus animarum*. Chodziło więc o usunięcie, najpierw na płaszczyźnie językowej, pejoratywnej i sprzecznej z chrześcijańską moralnością idei odwetu rozumianego jako „irracjonalny instynkt zemsty”⁴⁷.

Liczne zaniedbania przełożonych kościelnych na całym świecie w materii wymierzania kar za przestępstwa pedofilskie pokazały jednak, że błędne myślenie o karaniu nie zostało przewyżczone na płaszczyźnie mentalnej i decyzyjnej. Wielu ordynariuszy uważało, że podejście pasterskie, w duchu miłosierdzia, zakłada *a priori* odstąpienie od wymierzania kar po wyrażeniu skruchy i zadeklarowaniu poprawy przez sprawcę. Taką postawę należy uznać za trudną do obrony na płaszczyźnie doktrynalnej. Zakwestionowanie konieczności wymiaru retribucyjnego działań podejmowanych przez ordynariuszy wobec przestępcy prowadzi do podważenia nie tylko antropologicznych podstaw karania, ale także teologicznego uzasadnienia kary. Sprawca zostaje ukarany, ponieważ jako osoba poczytalna uczynił coś zakazanego i jako taki odpowiada za swoje czyny. Zaniedbywanie karania z powodów pseudopasterskich łamie zasadę pasterskiego sprawowania władzy i m.in. z tego powodu, jest przestępstwem karanym przez Stolicę Apostolską. Neguje się w ten sposób zdolność człowieka do wzięcia odpowiedzialności za swoje czyny, redukując jego sytuację w Kościele do wymiarów czysto ludzkich⁴⁸. Ma więc miejsce fałszowanie prawdy o Kościele jako rzeczywistości bosko-ludzkiej. Tak samo widzi ten problem papież Franciszek: „przestępstwa związane z wykorzystywaniem seksualnym obrażają naszego Pana [...] oraz szkodzą wspólnocie wiernych”⁴⁹.

⁴⁶ Kan. 2216: „In Ecclesia delinquentes plectuntur: 1° Poenis medicinalibusseu censuris; 2° Poenis vindicativis; 3° Remediis poenalibus et poenitentis”.

⁴⁷ Bernal, „Sentido y régimen jurídico,” 595–96.

⁴⁸ Bernal, „Sentido y régimen jurídico,” 596.

⁴⁹ Francesco, Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio *Vos estis lux mundi*, [Wstęp].

Rozumienie Kościoła jako Ciała Chrystusa daje podstawy do sformułowania postulatu, aby karanie przestępcy uznać za jedną z istotnych dróg do uzdrowienia wspólnoty. Nie chodzi o sytuację wizerunkowego ratowania Kościoła, od którego opinia publiczna domaga się szybkiego, bezwzględnego, a czasem nawet sprzecznego z moralnością chrześcijańską i prawem kanonicznym karania duchownych, ale o uzdrowienie w sensie ewangelicznym. Człowiek, będący drogą Kościoła, pozostaje jednocześnie Jego pierwszorzędną troską. W myśli chrześcijańskiej dotyczy to zarówno ofiar, jak i przestępców, bo „On sprawia, że słońce Jego wschodzi nad złymi i nad dobrymi” (Mt 5,45). Kształtowanie dojrzałego chrześcijanina, a ostatecznie świętego, to zasadnicze zadanie Kościoła. Proces ten dokonuje się na wielu płaszczyznach. Można wyróżnić pośród nich wymiary naturalne i nadprzyrodzone⁵⁰. Kara mieści się w tych dwóch porządkach, ponieważ pozbawia wiernego jakiegoś dobra (*privatio alicuius boni*), które może być duchowe lub doczesne (kan. 1312 § 2), celem przywrócenia sprawiedliwości, poprawy przestępcy i naprawienia zgorznienia (kan. 1311 § 2). W tych trzech klasycznych celach kary uwidacznia się prawda o tym, że każdy człowiek jest drogą Kościoła, a duchowny dopuszczający się przestępstwa nie traci swojej godności. Potwierdza tę godność sama możliwość odebrania mu jakiegoś dobra, co tym samym oznacza możliwość uratowania i przywrócenia błądzącego człowieka dla społeczności Kościoła instytucjonalnego i dla społeczności⁵¹. Ordynariusz posiadający cnotę *caritas pastoralis* ma zapobiegać większemu złu i leczyć rany spowodowane ludzką słabością, także wtedy, gdy trzeba wymierzyć karę⁵².

Należy zauważyć, że w znowelizowanej Księdze VI zmieniono hierarchizację klasycznych celów kary, umieszczając na pierwszym miejscu przywrócenie sprawiedliwości⁵³. Ta zmiana wychodzi naprzeciw potrzebom osób skrzywdzonych. Na gruncie badań z socjologii prawa stwierdzono, że poczucie niesprawiedliwości powoduje frustrację, wycofanie się z aktywności wspólnotowej, stanowi subiektywne uzasadnienie dla nielegalnej bądź nieetycznej rekompensaty za wyrządzoną krzywdę. W skrajnym przypadku dochodzi do demoralizacji

⁵⁰ Andrzej Jastrzębski, „Katechumenat jako droga do dojrzałości chrześcijańskiej na kolejnych etapach rozwoju człowieka,” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 22, no. 2 (2014), 203, <https://doi.org/10.34839/WPT.2014.22.2.203-214>.

⁵¹ Bernal, „Sentido y régimen jurídico,” 601.

⁵² PGD 534–35.

⁵³ W kan. 1341 sprzed nowelizacji obowiązywała następująca kolejność: naprawienie zgorznienia, przywrócenie sprawiedliwości, poprawa winnego. Obecnie w nieistniejącym wcześniej kan. 1311 § 2, jak i w znowelizowanym kan. 1341 obowiązuje nowa kolejność: przywrócenie sprawiedliwości, poprawa przestępcy i naprawienie zgorznienia.

wynikającej z uznania przez jednostki, że sprawiedliwość jest nieosiągalna i niemożliwa⁵⁴.

Sprawiedliwe karanie za przestępstwa *contra sextum cum minore* oznacza postawienie na pierwszym miejscu skrzywdzonych. Tak jak chore ciało potrzebuje uleczenia, tak również potrzebuje go Kościół zakazony wirusem klerykalizmu na płaszczyźnie tworzenia i stosowania prawa. Po pierwsze, powrót do zdrowia w przypadku ludzkiego organizmu wymaga diagnozy, która, wydaje się, w przypadku organizmu kościelnego została trafnie postawiona przez trzech ostatnich ustawodawców powszechnych reformujących kanoniczne prawo karne. Po drugie, proces powrotu do zdrowia polega na znalezieniu sensu i znaczenia zdarzeń, w czym nieocenioną pomoc świadczy refleksja teologiczna nieomijająca bolesnych tematów nadużyć seksualnych. Po trzecie, zdrowie to stan pełnego dobrostanu oraz zdolność do prowadzenia produktywnego życia. Karanie za przestępstwa w duchu *caritas pastoralis* jest istotnym etapem przywracania sprawiedliwości oraz odzyskiwania wiarygodności utraconej na skutek skandali, koniecznej do wypełniania przez Kościół swojej misji.

Podsumowanie

Zgodnie z kan. 1341 postępowanie sądowe lub administracyjne, celem wymierzenia lub deklarowania kary, gdy innymi środkami nie można w sposób wystarczający przywrócić naruszonej sprawiedliwości, doprowadzić do poprawy sprawcy i naprawić zgorzenia, ma obowiązek wszcząć ordynariusz. Na skutek nowelizacji Księgi VI do kan. 1311 dodano nieistniejący wcześniej paragraf 2, w którym nakazuje się wszystkim przełożonym w Kościele tworzyć kulturę sprawiedliwego karania przestępców krzywdzących najsłabszych członków wspólnoty, czyli małoletnich. Mimo wymagającego zmiany brzmienia owego przepisu, należy uznać za potrzebne i pożyteczne jego wprowadzenie do KPK/83, ponieważ dostrzega się w nim konieczność sprawiedliwego karania, które jest istotnym elementem dobrego pasterzowania uzdrawiającego wspólnotę.

Postulat dobrego pasterzowania zakłada konieczność stosowania się ordynariuszy do zasady pasterskiego wykonywania władzy, która jako reguła niebędąca normą prawa pozytywnego, gwarantuje uzasadnienie aksjologiczne dla ordynariuszy wszczynających proces pozasądowy. Jan Paweł II określił *caritas pastoralis* jako „dar z siebie dla Kościoła jako Ciała Jezusa Chrystusa”,

⁵⁴ Stefan Liebig and Carsten Sauer, “Sociology of Justice,” in *Handbook of Social Justice Theory and Research*, ed. Clara Sabbagh and Manfred Schmitt (New York: Springer, 2016), 37–59.

co oprócz doniosłości teologicznej tego stwierdzenia ma również konsekwencje prawnokanoniczne. Kościół jawi się jako rzeczywistość bosko-ludzka, a jako Ciało Mistyczne i lud Boży jest społecznością hierarchiczną. Budowaniu wspólnoty będącej znakiem jedności służy prawo kościelne. Członkowie Mistycznego Ciała Chrystusa połączeni są więzami, których fundamentem jest niezbywalna godność każdej osoby. Ordynariusz nakładający sprawiedliwą karę na duchownego, który poprzez czyn przestępczy brutalnie pogwałcił tę godność, uznaje słusznie w tym akcie prawnym, że cielesność małoletniego to jeden ze sposobów istnienia jego osoby. Z tego też względu należy ją uznać za nietykalną oraz podlegającą ochronie prawnej, a co za tym idzie, karać za przestępstwa *contra sextum cum minore*.

Płciowość powinna być zawsze rozważana w kontekście osoby i jej niezbywalnej godności. Godność ta nie jest stopniowalna, podobnie jak i sama osoba. Nie zależy więc w żaden sposób od wieku ani stopnia rozwoju. Nałożenie kary jest legalną reakcją na naruszenie wolności w sferze seksualnej, a także prawa do ochrony życia i zdrowia. Domaganie się karania dla przestępców seksualnych jest więc stawianiem w obronie godności drugiego człowieka.

O ile temat godności doczekał się licznych opracowań na gruncie etyki chrześcijańskiej i katolickiej nauki społecznej, o tyle w KPK/83 sprzed nowelizacji zagadnienie to, jako motyw karania za *delicta graviora*, praktycznie nie istniał. Należy więc z uznaniem odnieść się do reformy kanonicznego prawa karnego, wskutek której za przedmiot szczególnej ochrony uznano nie tyle obowiązek celibatu kościelnego duchownych rzymskokatolickich, ale bezwzględną ochronę życia, godności i wolności każdej osoby. Jako gorzkie spostrzeżenie można przywołać fakt, że wielu hierarchów stających słusznie w obronie życia dzieci nienarodzonych i przywołujących argumenty z godności osoby ludzkiej miało jednocześnie duże problemy w zarządzaniu Kościołami partykularnymi, gdy chodziło o karanie swoich podwładnych za czyny określone w znowelizowanej Księdze VI jako „przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności osoby”.

Dobrze rozumiana zasada pasterskiego sprawowania władzy daje podstawy do wymierzania kar w obronie godności najsłabszych, ale też w obronie godności sprawcy, której nie służą działania o charakterze pseudopasterskim, opierające się na fałszywej koncepcji miłosierdzia. Właściwe zastosowanie procedur karnych przyczynia się do procesu uzdrowienia całego Ciała – Kościoła. Kary ekspiacyjne mają charakter retribucyjny, co wyraża antropologiczną prawdę o zdolności osoby ludzkiej do wzięcia odpowiedzialności za swoje czyny. Niektórzy kanoniści mówią nawet o „prawie do kary” jako moralnym i nienaruszalnym upoważnieniu do niej, tak aby można było osiągnąć nie tylko najważniejszy cel prawa kanonicznego, ale także tożsamy z nim najważniejszy cel życia sprawcy: *salus*

animae. Trzy klasyczne cele kary: przywrócenie sprawiedliwości, naprawienie zgrzeszenia, oraz poprawa winnego, sprowadzają się do tego, że każdy człowiek jest drogą Kościoła, a uzdrowienie Kościoła – Ciała Chrystusa dokonuje się także poprzez wymierzanie sprawiedliwych kar. Do właściwego postępowania władzy kościelnej zbudowanej na fundamencie dobrego pasterzowania ma prawo przede wszystkim osoba skrzywdzona, ale także sprawca przestępstwa oraz społeczność Kościoła.

Bibliografia

- Augustinus Hipponensis. "Sermo 46." In *Patrologiae Cursus Completus: Series Latina*, edited by Jacques-Paul Migne, 38:270–95. Parisii: Garnier, 1845.
- Baura de la Peña, Eduardo. "Pastorale e diritto nella Chiesa." In *Vent'anni di esperienza canonica: 1983–2003*, 159–80. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2003.
- Benedykt XVI and Peter Seewald. *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu: Benedykt XVI w rozmowie z Peterem Seewaldem*. Translated by Piotr Napiwodzki. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2011.
- Bernal, José. "Sentido y régimen jurídico de las penas expiatorias." *Ius Canonicum* 38, no. 76 (2018): 595–615. <https://doi.org/10.15581/016.38.15887>.
- "Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983)." *Acta Apostolicae Sedis* 75 (1983): pars II.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 1918.
- Congregación para la Doctrina de la Fe. "Las normas del Motu Proprio 'Sacramentorum sanctitatis tutela' (2001): Introducción histórica." *Communicationes* 42 (2010): 349–53. Tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, "Normy motu proprio 'Sacramentorum sanctitatis tutela' (2001). Rys historyczny," *Anamnesis* 63 (2010), 59–63.
- Congregatio pro Doctrina Fidei. "Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de graviribus delictis (21.05.2010)." *Acta Apostolicae Sedis* 102 (2010): 419–34.
- Cruz Toledano, J. de la. "Estudio Del Canon 129: Los Laicos y la Potestad de Gobierno." *Verdad y Vida* 60 (2002): 47–64.
- De Paolis, Velasio. "Le sanzioni nella Chiesa." In *La funzione di santificare della Chiesa – I beni temporali – Le sanzioni – I processi – Chiesa e comunità politica*. Vol. 3 of *Il diritto nel mistero della Chiesa*, 2nd ed., 431–540. Roma: Libreria Editrice della Pontificia Università Lateranense, 1992.
- Farrell, Derek P. "Sexual Abuse Perpetrated by Roman Catholic Priests and Religious." *Mental Health, Religion & Culture* 12, no. 1 (2009): 39–53. <https://doi.org/10.1080/13674670802116101>.
- Francesco. "Discorso conclusivo dell'incontro sulla protezione dei minori nella Chiesa (24.02.2019)." *L'Osservatore Romano*, 25–26 febbraio 2019, 10–11.
- Francesco. Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio *Vos estis lux mundi*. 2019. https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-

- vos-estislux-mundi-aggiornato.html. Tekst polski: Franciszek, List apostolski „motu proprio” *Vos estis lux mundi* (7.05.2019) (2019), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html.
- Franciscus. “Constitutio Apostolica *Pascite gregem Dei* qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur (23.05.2021).” *Acta Apostolicae Sedis* 113 (2021): 534–55.
- Franciszek. List apostolski „motu proprio” *Vos estis lux mundi* (7.05.2019). 2019. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-luxmundi-aggiornato.html.
- Gerosa, Libero. *Diritto ecclesiale e pastorale*. Torino: Giappichelli, 1991.
- Góralski, Wojciech. “La dimensione salvifica e pastorale del diritto canonico.” *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 17 (2011): 247–64.
- Grochowski, Zenon. “Specyfika prawa Kościoła katolickiego. Referat wygłoszony z okazji otrzymania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dnia 7 maja 2004.” *Poznańskie Studia Teologiczne* 17 (2004): 19–33.
- Hervada, Javier. *Elementos de Derecho constitucional canónico*. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, 1987.
- Ioannis Pauli PP. II. Adhortatio apostolica postsynodalis *Pastores dabo vobis*. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031992_pastoresdabo-vobis.html. Tekst polski: Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jpii_exh_25031992_pastores-dabo-vobis.html.
- Jan Paweł II. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031992_pastores-dabovobis.html.
- Jastrzębski, Andrzej. “Katechumenat jako droga do dojrzałości chrześcijańskiej na kolejnych etapach rozwoju człowieka.” *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 22, no. 2 (2014): 203–14. <https://doi.org/10.34839/WPT.2014.22.2.203-214>.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 2002.
- Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*. Poznań: Pallottinum, 2022.
- Kongregacja Nauki Wiary. “Normy motu proprio ‘Sacramentorum sanctitatis tutela’ (2001). Rys historyczny.” *Anamnesis* 63 (2010): 59–63.
- Krajewski, Stanisław. “Nauczanie o kwantyfikatorach.” *Edukacja Filozoficzna*, Wydanie specjalne: Filozofii Polacy potrzebują. Księga pamiątkowa ofiarowana Witoldowi Mackiewiczowi w siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin 2016, 107–14.
- Kroczyński, Piotr. “Czy system prawa kanonicznego może być wzorcem dla systemu prawnego federacji państw?” *Prawo Kanoniczne* 59, no. 2 (2016): 73–87.
- Liebig, Stefan, and Carsten Sauer. “Sociology of Justice.” In *Handbook of Social Justice Theory and Research*, edited by Clara Sabbagh and Manfred Schmitt, 37–59. New York: Springer, 2016.
- Lombardía, Pedro. *Escritos de Derecho canónico y de Derecho Eclesiástico del Estado*. Vol. 4. Pamplona: Universidad de Navarra, 1991.
- Lombardía, Pedro. *Escritos de Derecho canónico y de Derecho Eclesiástico del Estado*. Vol. 5. Pamplona: Universidad de Navarra, 1991.
- Lombardía, Pedro. *Lecciones de derecho canónico*. Madrid: Tecnos, 1984.

- Lombardía, Pedro. "Principios y técnicas del nuevo Derecho Canonico Canónico." In *Escritos de Derecho Canónico*, Lombardía, Pedro, 3:237–60. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, 1974.
- Marques, José A. "Función pastoral y poder en la Iglesia." *Ius Canonicum* 15, no. 29 (2018): 159–86. <https://doi.org/10.15581/016.15.20564>.
- Michiels, Gommarus. *Normae generales iuris canonici*. Vol. 1. Parisiis; Tornaci; Romae: Desclée et Socii, 1949.
- Miller, Alice M., Eszter Kismödi, Jane Cottingham, and Sofia Gruskin. "Sexual Rights as Human Rights: A Guide to Authoritative Sources and Principles for Applying Human Rights to Sexuality and Sexual Health." *Reproductive Health Matters* 23, no. 46 (2015): 16–30. <https://doi.org/10.1016/j.rhm.2015.11.007>.
- Miñambres, Jesús. "Dimensione giuridica: Il diritto nella vita della Chiesa." In *Teoria e pratica del giornalismo religioso. Come informare sulla Chiesa cattolica: fonti, logiche, storie, personaggi*, edited by Giovanni Tridente, 267–76. Roma: Edusc, 2014.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus. *Schema recognitionis libri VI Codicis Iuris Canonici (Reservatum)*. Città del Vaticano: Typis Vaticanis, 2011.
- Renken, John A. *The Penal Law of the Roman Catholic Church: Commentary on Canons 1311–1399 and 1717–1731 and Other Sources of Penal Law*. Ottawa: Faculty of Canon Law of Saint Paul University, 2015.
- Retamal Fuentes, Fernando. "El ejercicio del poder en la Iglesia." *Teología y Vida* 45 (2004): 318–52.
- Rodríguez, Pedro. "Carisma e institución en la Iglesia." *Studium* 6 (1966): 479–95.
- Rouco Varela, Antonio Maria, and Eugenio Corecco. *Sacramento e diritto: antinomia nella chiesa?* Milano: Jaca Book, 1971.
- Skonieczny, Piotr. "Kanon 1311 § 2 kodeksu prawa kanonicznego jako program odnowionego prawa karnego kanonicznego. Pierwsze uwagi." *Annales Canonici* 17, no. 2 (2021): 101–42. <https://doi.org/10.15633/acan.4161>.
- Szostek, Andrzej. "Od samostanowienia do daru z siebie i uczestnictwa. O Karola Wojtyły/Jana Pawła II koncepcji wolności." *Nauka* 3 (2005): 35–47.
- Wojtyła, Karol. *Miłość i odpowiedzialność*. Edited by Tadeusz Styczeń, Jerzy W. Gałkowski, Adam Rodziński, and Andrzej Szostek. Lublin: TN KUL, 2019.
- Zgromadzenie Ogólne ONZ. "Powszechna Deklaracja Praw Człowieka," December 10, 1948. Accessed September 28, 2023. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html>.
- Żurowski, Marian. "Wprowadzenie do teologii prawa kanonicznego." *Prawo Kanoniczne* 10 (1967): 3–32.

ADAM JASZCZ (KS. DR) – absolwent Uniwersytetu Nawarry w Pampelunie i Papieskiego Uniwersytetu Świętego Krzyża w Rzymie; pracownik naukowo-dydaktyczny w Instytucie Prawa Kanonicznego (Katedra Historii, Norm Ogólnych, Prawa Sakramentów i Instytutów Życia Konsekwowanego) Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; kanclerz Kurii Metropolitalnej w Lublinie, sekretarz III Synodu Archidiecezji Lubelskiej, promotor sprawiedliwości w Sądzie Metropolitalnym Lubelskim oraz inspektor ochrony danych archidiecezji lubelskiej.